

Η ΝΕΑ

ΖΩΗ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1906

ΑΡΙΘ. 26.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΗΜΩΔΟΥΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ν καὶ μακρῶν δουλεία κατέλαβε τὴν μεγαλειάρτυρα τῆς Μεσόγειου νήσον Κρήτην καὶ διαδοχικοὶ δορυκτῆτορες ἐπέδραμον τὴν χώραν τῶν ἡμιθέων, οἱ δὲ κάτοικοι ἀληθῆ ὑπέστησαν μαρτύρια κακώσεως καὶ ταλαιπωριῶν, οὐχ' ἤττον διετήρησαν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀμόλυντα τὰ ἥθη, ἀλώδητα τὰ ἔθιμα, ἀγνὰς τὰς πατρίδας παραδόσεις, ἀδιάφθορον τὴν γλῶσσαν καὶ τρόπους μικρὰν ἐμφαίνοντας δουλοσύνης ἐπήρειαν. Οὐτε ὁ ὑπερφίαλος καὶ ἀλαζὼν κατακτητὴς, οὔτε ἡ ὑπερόπλος βία καὶ αὐθαιρεσία τῶν δεσποτῶν, οὔτε τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ τὸ ἐπαχθὲς βάρος, οὔτε αἱ κακώσεις καὶ οἱ στραγγαλισμοὶ ἠνάγκασαν τοὺς Κρητὰς νὰ μεταβάλῃσι φρόνημα, νὰ μεταλλάξωσιν ἥθος, νὰ μειώσωσιν αἰσθημα, νὰ ταπεινωθῶσι τὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ λησμονήσωσι πᾶσαν θερμὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην. Τὴν γνώμην ταύτην ἐναργῶς διατρανοῦσιν ἅψ' ἐνὸς μὲν οἱ πεισματῶδεις τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἀγῶνες, ἡ καρτερικὴ κατὰ τῶν Ἀράδων ἀμυνα, αἱ πολυπληθεῖς ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἐπαναστάσεις, αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ζυγοῦ τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως, ἅψ' ἐτέρου δὲ ἡ γλῶσσα καὶ τὰ δημῶδη ᾠσματα. Διότι, ἂν ἄλλο τι δύναται νὰ ἀντικατοπτρίσῃ τὸ φρόνημα ἐνὸς λαοῦ, ὑπέρτερον παντὸς ἄλλου εἰκονίζει τούτο ἡ γλῶσσα, ἥς κάτοπτον κρυστάλλινον εἶναι ἡ

δημῶδης ποίησις ᾄδουσα τὰ συνήθη τῶν λαῶν ἔργα καὶ τὰς τάσεις αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους λοιπὸν τῆς Κρητικῆς αὐτονομίας ἡ ἀρμόζουσα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν Κρητῶν ποίησις ἦν ἡ Δωρικὴ ἅτε Δωριεῖς. Θὰ ἐνεκοιμιάζε λοιπὸν τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολέμου, τὴν πατρίδα, τὴν ὁμόνοιαν, ἣν δυστυχῶς εἶχον μόνον προκειμένου περὶ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ (δὴθεν καὶ ὁ συγγραφεὺς) καὶ ἐν παρήργῃ τὰς ἀπολαύσεις. Ὡστε ἐν ταῖς ἀγέλαις τῶν Κρητῶν, αἱ ὁποῖαι ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὰ συστάματα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ πρὸς τὴν ἀγάπην τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἤδοντο κυκλωτερῶς θυοῦρα ᾠσματα, ἐμβατήριοι ὕμνοι πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ πρὸς τὰς ἀρετάς. Διὰ τούτων ἐμορφύνοντο οἱ νέοι εἰς ἀνδρας εὐμούσους καὶ φιλοπολέμους, διὰ δὲ τῶν αὐστηρῶν ἀσκήσεων προσεκτῶντο ἀρρενωπὸν χαρακτῆρα· τὸ ἀρρενωπὸν δὲ τοῦτο καὶ φιλοπολεμον τοῦ ἥθους ἐνετυπώθη ἐν τῇ σθεναρῇ καὶ εὐήχῃ τῆς γλώσσης τόνῃ. Ὅ,τι δὲ λέγεται περὶ τοῦ ἀρχαίου Κρητικοῦ ἰδιώματος δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ σημερινοῦ.

Ἀναλὼν τις τὸ γλωσσικὸν ἐν Κρήτῃ ἰδίωμα καὶ ὑπολογίζων τὴν προφορὰν πείθεται ἀδιστακτικῶς περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Τῶν φθόγγων τὸ μῆκος καὶ ἡ ἔντασις τῶν ἤχων ὥς καὶ ἡ ὑπερβολικὴ χρῆσις τῶν εὐηχοτέρων φωνηέντων ἐμφαίνουσι δύναμιν χαρακτῆρος καὶ ἀνδρικὸν ἥθος, ἐτι δὲ καὶ τὴν τάσιν πρὸς πικταγῶδῃ ἐντρύφησιν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ πρὸς τὴν κλαγγὴν τῶν μαχῶν εὐχαρίστησις τῶν Κρητῶν καὶ ἡ πρὸς τὸν πόλεμον εὐεπίφορος ἀρχὴθεν αὐτῶν τάσις. Ἡ κατὰ κόρον χρῆσις τῶν παχέων φθόγγων ο καὶ α, ἡ συνήθης ἀφαίρεσις τοῦ ἐν ἀρχῇ τῶν λέξεων λεπτοῦ φθόγγου φ, ἡ ἀλεπάλληλος ἀκολουθία φωνηέντων καὶ δὴ καὶ ὁμοφθόγγων, ἡ συγκοπὴ γραμμάτων καὶ ἰδίως τοῦ γ, μαλακύνοντος τὴν φωνὴν καὶ τὴν ἀρεστὴν σύγκρουσιν τῶν φωνηέντων

διακωλύοντος, πάντα ταῦτα ἐμφαίνουσι χαρακτηῖρα λαοῦ τραχέος μὲν ἀλλὰ σθεναροῦ καὶ νευρώδους. Ἡ ἐπέκτασις τῶν πρωτοτύπων συλλαβῶν δεικνύει πλατεiasmὸν καὶ ἀδρότητα ἐκφράσεως ἐν ἡ ἐνετρώφωσι οἱ Δωριεῖς (πρβλ. Θεοκρ. 15, 88). 'Ο κ. Ροῖδης σφαλέρως, δὲν ἐδόξαζεν ὅτι τὸ συνθετικόν, τὸ περιττόφωνον, τὸ βαρύηχον καὶ πολυσύλλαβον εἶναι ἰδιότητες τῆς νεαρᾶς ἡλικίας μιᾶς γλώσσης. 'Αλλ' ὅμως αἱ ἰδιότητες αὗται ἐξαρτῶνται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἐκ τοῦ χαρακτηῖρος καὶ τῶν βωϊκῶν ἔργων ἐνὸς λαοῦ. λ. χ. τὸ ἀρχαῖον τυρεῶ ἰσοῦται κατὰ χρόνον πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν τυρέβγω, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ μὴ νύω πρὸς τὸ μὴ νυτέβγω, οὐδὲ τὸ σκοτία πρὸς τὸ σκοτεῖν ἄγρα ἢ σκοτεινάδα, οὐδὲ τὸ ἐπνίγη πρὸς τὸ ἐπνίγηκα (πρβλ. λύθεν 'Ομηρ. ἐλύθησαν). Ἡ καθ' ὑπερβολὴν χρῆσις τῶν δασέων συμφῶνων καὶ μάλιστα ἐν τῇ λεπτύνσει φθόγγου τινὸς ἀναπληρουμένου διὰ τῆς τραχύτητος καὶ ἀδρότητος τοῦ δασέος ἐμφαίνει ὡσαύτως τὸ ἀτίθασσον καὶ ἀπότομον τοῦ χαρακτηῖρος. λ. χ. ἡ δημῶδης ἐν γένει γλώσσα ἀρέσκεται ἐν τῇ συγκρούσει τῶν δασέων καὶ φιλῶν, ὡς κλέφτης, ράφτης, κράχτης, ἀλλ' ἡ χρῆσις τῶν δασέων ἐν τῇ συστολῇ καὶ λεπτύνσει τῶν φθόγγων ἰάεται ἰδιωματικῇ παρατοῖς Κρησίων, οἵτινες τὸν λεπτὸν φθόγγον ἐτράχυναν καὶ μᾶλλον εὐφωνον κατέστησαν. οἶον φωθιά, μάθια, ἐκτὸς ἂν προηγῆται σ, ἄλλο δασὺ ἢ ἐνρινον, ὡς νυχτιά καὶ νυχθιά, ἄρρωστια, ἀρχοντία. Ἐνῷ δὲ τὸ ἐνρινον ν πρὸ τῶν δασέων ὀβελίζεσθαι χάριν ἀδρότητος ἐκφράσεως πρὸ τοῦ τ, προσλαμβάνεται ἢ πρὸ τῶν φωνηέντων πρὸς τόνωσιν καὶ ἐπιρρωσιν τοῦ ἡχου. λ. χ. ἄθρω, ἄθρωπος, τὸ στόμαν του, τὰ μάθια ν του.

Ἐκτὸς τῶν φθογγολογικῶν τούτων παρατηρήσεων, ἐάν τις ἀναλύσῃ καὶ ἀνατάμῃ τὰς εἰς τὸ στόμα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ φερομένας ἀπλᾶς καὶ συνθέτους λέξεις, διδάσκειται πολλὰ βιολογικὰ καὶ ἱστορικὰ φαινόμενα· δηλαδὴ τὰ ἐπικρατήσαντα ἐν τῇ καθ' ἡμέραν βίῃ ἐπιτηδεύματα τῶν Κρητῶν, τὰς τάσεις αὐτῶν πρὸς ὠρισμένα ἔργα, τοὺς χαρακτηῖρας καὶ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κοχλάζοντα αἰσθήματα. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἐπιστήμη ἀρτιγενὴς ὑπαγομένη εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας. Ἀναφέρω δὲ ἐν παράδειγμα ἐκ τοῦ ὅλου γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῶν προγόνων ὡς προεισαγωγὴν ἄλλων ἀναφερομένων κυρίως εἰς τὸ Κρητικὸν ἰδιῶμα. Οἱ πρόγονοι λ. χ. μετεχειρίζοντο τὰ ῥήματα ἡγούμαι, οἶσμαι, νομίζω, ἐκλαμβάνω, ὑπολαμβάνω, φαίνεταί μοι, δοκεῖ μοι πρὸς ἐκφρασιν ὑποκειμένης γνώμης. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐπεκράτησαν τὰ νομίζω, φαίνεταί μοι καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς Κρησί· τὸ δοκεῖ (ἐνεστ. μοῦ διώχνει· μέλ. θά μου διώξῃ ἄορ. μοῦ ἐδιώξε) καὶ τὸ νηγοῦμαι. Καὶ τὸ μὲν νομίζω πρὸς ἀποσόδησιν πάσης ὑπονοίας ἐπ' αὐθαίρεσιν καὶ πρὸς ἔνδειξιν νομιμοφροσύνης καὶ δικαιολογίας, τὸ δὲ φαίνεται διὰ τὴν αἰσθητικὴν αὐτοῦ δύναμιν τὸ νηγοῦμαι· εἶναι σπάνιον καὶ ἴδιον τοῖς Σφακιώταις, παρ' οἷς τὸ ἡγεμονικὸν δὲν ἀπώλετο· τὸ δὲ διόχκει=δοκεῖ

δεικνύει χαρακτηῖρα ἐξὺν καὶ δραστήριον συλλαμβανόντα τι καὶ ἅμα ἐπιτελοῦντα ἀνευ ἐπινοίας καὶ ὑστερολογισμοῦ (πρβλ. Θουκ. 1—70). Κατὰ τὸν Δαρβῖνον, καὶ αἱ λέξεις ὑπέστησαν τὸν περὶ ὑπάρξεις ἀγῶνα, ἐπεκράτησαν δὲ ἐν τῇ ἀνελλίξει ἐκεῖναι αἰτινες ἀνταποκρίνονται πιστῶς πρὸς τὰς ἀμειωτέρας ἀνάγκας λαοῦ τινος ἢ τὸν χαρακτηῖρα ἢ τὰ βωϊκὰ αὐτοῦ ἔργα· λ. χ. τὸ ῥήμα ποτάσσω=ὑποτάσσω ἐν τῇ δημῶδει τῶν Κρητῶν συνηθεῖς ἐπεκράτησε τοῦ κέκτημαι, ἔχω, προσκτώμαι κ.λ.π. κληροδοτηθὲν ἐκ παλαιτάτης ἐποχῆς καὶ ἐμφαίνον τὴν ἐκ συνηθείας τάσιν εἰς τὴν διὰ τῆς βίας ἀπόκτησιν ἢ ἀνάκτησιν τινος. Παίξω ἀντικαθιστᾷ πολλὰ ῥήματα ἐν τισιν φράσεσιν· οἶον τῶν διδωμί ῥίπτω, καὶ τοῦτο οὐχὶ διὰ τὸν φιλοπαίγμονα χαρακτηῖρα τῶν Κρητῶν, ὅσον διὰ τὸ δίκην παιδείας μετέρχεσθαι καὶ ἐπιτελεῖν ἔργα φρίκην καὶ τρόμον ἐμπνέοντα παρὰ τοῖς ἄλλοις. Πολεμῶ τὸ ῥήμα τοῦτο χαρακτηρίζει ἐτι μᾶλλον τὴν συνηθειὰν τῶν Κρητῶν, ἐκ παλαιτάτων χρόνων· διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὡς μισθοφόροι στρατιῶται καὶ ἰδίως ὡς τοξόται καὶ σφενδονήται ἦσαν περιώνυμοι οἱ Κρηῖτες, ὅθεν διετέλουν ἐσωτερικῶς μὲν πρὸς ἀλλήλους πολεμοῦντες, ἐξωτερικῶς δὲ ἐπὶ μισθῷ ὑπηρετοῦντες· ὥστε πᾶσα προσπάθεια βιοποριστικῇ καὶ οἰοδύητοτε ἔργου ἐπιτελεστικῇ παρίσταται διὰ τοῦ ῥήματος τούτου· ὡς πολεμῶ τὸ χωράφι μου, πολεμῶ τὰ κοπέλια, πολεμῶ νὰ φάω κλπ.

Τὸ παρατηρητικὸν καὶ ἀτενὲς ἐν τῇ ἀντιλήψει τῆς ὁράσεως ἐμφαίνεται ἐν τῇ ἐπικρατήσει τῶν ῥημάτων θωρῶ=θεωρῶ καὶ σοντηρῶ=συντηρῶ· ὁ πόλεμος δὲ καὶ τὰ θεάματα ἀπαίτουσι τοῦτο· τὸν ἀντίον δὲ τὸ βλεπεω περιπίπτει εἰς τὴν σημασίαν τοῦ φυλάττω, διότι αἱ αἰφνίδιοι ἐπιδρομαὶ καὶ αἱ στερήσεις πολυτίμων ἀντικειμένων ἐχρηζόν ἀγρόπνου προφυλάξεως· διὸ καὶ βλεπεῖς καλεῖται ὁ ἀγροφύλαξ. Τὸ πορέβγομαι=πορεύομαι ἀντὶ τοῦ διάγειν, διατᾶσθαι, χαρακτηρίζει τὸν ζητητικὸν καὶ πλάνον βίον τῶν Κρητῶν πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν. Τὸ ἔμμονον ἐν τῇ γνώσει καὶ τὸ ἀκράδαντον τοῦ χαρακτηῖρος ὑποδηλοῖ τὸ ῥήμα κατέω=κατέχω=εξέεω, τὸ στερέβγω=διαφυλάττω=ἀποτίθεμαι, ἀρνέβγω=παύειν τινὰ τοῦ κλαίνει παρὰ τοῖς Κρησί· δεικνύουσι μέρμαν καὶ ἀσχολίαν εἰς τὸν πομηνικὸν βίον· τὸ δίκω=διοικῶ (πρβλ. διγοῦμαι διηγοῦμαι) ἀντὶ τοῦ ἐπαρκεῖν ἀποφαίνει τὸν δυσάγωγον καὶ ἀχαλίνωτον χαρακτηῖρα τῶν Κρητῶν· τὸ κολλῶ καὶ λαλῶ ἀντὶ τοῦ δέρειν καὶ ἐπισπεύδειν οἰοδύητοτε τρόπῳ τὸ βῆμα τῶν ζώων εἶναι παραστατικὰ τῆς ἐμμονῆς καὶ τοῦ ἀλλалаγμοῦ μεθ' οὗ ἐπιτίθενται οἱ Κρηῖτες. Τὸ σφίγγω καὶ ζυγόνω ὡς δρόμου σημαντικὰ ῥήματα σημαίνοντα διώκω, εἰσι δηλωτικὰ τῆς ἀνεκδότου καταδιώξεως. Κτῆμα σημαίνει ζῷον, κτῆνος, τοῦτο δὲ δεικνύει τὴν περὶ τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολίαν τῶν Κρητῶν. πρᾶμμα=κτῆμα σημαίνει τὸν γεωργικὸν βίον αὐτῶν. Οἱ οὐχὶ τοσοῦτον συνήθεις ὑποκορισμοὶ ἐλέγχουσιν ἑλλειψίν

κολακείας και υπερήφανον τῆς ψυχῆς φρόνημα. Αἱ συνθέσεις, ἂν και τολμηραὶ πολλαχοῦ, ἐμφαίνουσι περιεκτικότητα καὶ συμπύκνωση τοῦ διανοήματος, ὅταν φήμην καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶχον οἱ Κρήτες καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Ἐπιλαβανόμενος δὲ νῦν τῆς δημώδους ποιήσεως ὀφείλω, πρὶν εἰσελθῶ εἰς τὸ πολυδαίδαλον καὶ αὐστηρὰς τέχνης μέγαρον, νὰ ἐπισκοπήσω ἐξωθεν τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ ιστορικὴν αὐτοῦ σύνθεσιν. Καὶ πάλαι μὲν ποτὲ ἐκαυχῶντο οἱ Κρήτες ἐπὶ ποιητικῇ φαντασίᾳ, ἐν ταῖς ἀγέλαις δὲ αὐτῶν διημιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους διὰ ποιημάτων. Ἀλλὰ καὶ νῦν ἡ Κρητικὴ ποίησις βρίθκει ἄσμάτων ἅτινα δυστυχῶς ἐξαλείφονται σὺν τῇ χρόνῳ· οὐδεμία δ' ἴσως ἄλλη ταυτομεγέθους νῆσος κέκτηται τοσαῦτα δημῶδη ἄσματα. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ καὶ διαφόρων ποιητῶν ἔξεχει ὁ νεώτερος Ὅμηρος ὁ ποιητὴς τοῦ Ἑρωτοκρίτου ὁ Χορτάτζης καὶ ἄλλοι. Τὰ ἀδόξοτα δημῶδη ἄσματα τὰ ἐν Κρήτῃ περιχόμενα δύναται περισυλλεγόμενα ν' ἀποτελέσωσιν ὀγκώδη τόμον πολὺ εἰς τὴν φιλολογίαν τῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν Κρητικὴν ιστορίαν συμβάλλοντα. Ἐὰ ἐθνικὰ παθήματα ὥθησαν τὴν δημοτικὴν μοῦσαν νὰ ἐξυμνήσῃ τοὺς ὑπερμαχοῦντας τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ δόξης. Ἐὐάστατον καὶ εὐμετάβολον τῆς τύχης, ἡ ἀβεβαία εἰρήνη, αἱ περιπετειώδεις μεταπτώσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ὑπηγόρευσαν τοῖς ποιηταῖς ἄσματα πλήρη μελαγχολικοῦ πάθους καὶ ψυχικῆς οἰκτονίας· διὸ τοῦ παρόντος αἱ ἀπολαύσεις καὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου τὰ ἀγαθὰ ἐξυμνήθησαν προσηκόντως. Καὶ ναὶ μὲν ἡ καλλιτεχνικὴ πάντων ἀξία δὲν δύναται νὰ ἐπιπάρῃται ἀμέριστον τὸν ἑπαινον τῶν ἐρασιτεχνῶν, οὐδὲ νὰ τύχῃ ἐκθειαστικῶν ἐγκωμίων διὰ τὸ μονότονον τοῦ ρυθμοῦ, τὸ χαλαρὸν τῆς συνθέσεως καὶ τὸ ὀχληρὲν τῆς υπερβολικῆς χρήσεως τοῦ συριστικοῦ φθόγγου, οὐχ' ἤττον ἡ δημώδης τῶν Κρητῶν ποίησις κέκτηται ἄλλας ὁπουδαίας ἀρετάς. Τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀπείριστον τῆς φράσεως, τὸ ζωογόνον πατριωτικὸν πῦρ, τὸ σθένος τῆς γλώσσης, τὸ πυκνὸν τοῦ διανοήματος, τὸ βροντώδες τοῦ τόνου καὶ τὸ ζωγραφούμενον ἐν αὐτοῖς ἀπροσποίητον αἰσθημα πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ τέλος οἵτινες ἐρρυθμῶς καὶ παραστατικῶς συντεθειμένοι ἀναδεικνύουσι τὴν δημῶδη ποίησιν, εἰπέρ καὶ ἄλλην τινά, ἔσοχον καὶ μεγαλοπρεπῆ. Αἰσθάνεται τις λ.χ. ἀληθῆ ἀγωνίαν καὶ προσκόπτει ἰσχυρῶς ἐν τῇ προφορᾷ τοῦ ἐξῆς διστίχου, ὡς προσέκοψεν ἐν τῇ ὁρμῇ αὐτοῦ, καὶ ἀμνηχανίαν δυσπαλάλακτον εὗρεν ὁ νεανίας, ὅστις διψῶν ἐζήτηε· διαυγῇ πηγῇ νερὸ νὰ πιῇ δροσάτο :

« Βρίσκω τῇ βρύσι κ' ἔστεκε κ' ἦτανε κ' ἄβρυα-
(σμένη
Ἄβρυά γε κ' ἄβρυοκάλαμα κ' ὦρηο περιπλοκαδί».

Τίς ἀναγινώσκων τὸν στίχον·

« Μὰ γὼ μοῦνε βαρυάρρωστο καὶ βαρυαρρωστικ-
(μένο.»

δὲν αἰσθάνεται οἰονοὶ ἐπιπροσθεύσαν ἐν τῇ προφορᾷ

τὴν γλώσσαν αὐτοῦ καὶ ὅτι ἡ ἀτονία παρακωλύει τὴν σφαιραρὰν τῶν μυῶν κίνησιν τοῦ ἀσθενοῦς ;

Ἐκ τῆς Κρητικῆς δὲ ποιήσεως θὰ προτιμήσω οὐχὶ ἱστορικὰ οὐδὲ ἐρωτικά διστίχα ἀλλὰ τὰ καλούμενα τῆς τ ἄ β λ α ς τραγοῦδια ἅτινα τὸν βίον, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ διαλευκαίνουσιν. Ἀπὸ τῆς παλαιτάτης ἐποχῆς πλάνητα διάγοντες βίον καὶ πρὸς πολλοὺς ἐπιμιγνέτες λαοὺς οἱ Κρήτες πολλὰ ἐθεώρουν καὶ ἐδιδάσκοντο· φαίνεται δὲ ὅτι δὲν εἶχον μεγάλην πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγάπην, ἴδιον τοῖς Δωριεῦσι. Τὸ γνωστὸν τοῖς πᾶσι «Κρήτες αἰεὶ ψεύσται» ἐπήγασεν ἔκτινος ἐπιτυμβίου πρὸς τὸν Δία «Ἐνθάδε κείται Ζεὺς Πίκος» διὸ εἰς πᾶσαν ὑπόσχεσιν ἀπηγείτο ἑνὸρκος ὁμολογία. Ἀλλ' ὅσον οἱ πάλαι ποτὲ Κρήτες ἦσαν ἐπιρρεπεῖς πρὸς τὸ ψεῦδος, τοσοῦτον ἦσαν πιστοὶ πρὸς τοὺς ὅρκους αὐτῶν, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, οὗς ὁ μὲν Λυκόφρων ἀποκαλεῖ αἰμύλους, ὁ δ' Εὐριπίδης δόλια βουλευμάτα καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἄνδρας, παρ' οἷς οὐτε βωμός, οὐτε πίστις, οὐθ' ὅρκος μένει. Ὁ ὅρκος ἐθεωρεῖτο ἱερὸν τι καὶ ἀπαραβίαστον καὶ σήμερον ἐτι παρὰ τοῖς ἀγνοτέροις Κρησιν ἡ ἰδέα τοῦ ὅρκου ἐκ σεβασμοῦ ἐμπνέει φόβον, πιστῶς ἐφαρμόζουσι τὸ δημῶδες «ἀπ' ὅρκου λείψε ἀδικο καὶ εἰς τὸ βροῦνδ περπάτιε». Ὁ ψευδὴς ὅρκος ἢ ὁ βία ἐπιβαλλόμενος πανωλεθρίαν καὶ τὴν ἄρσιν τοῦ οἴκου καταστροφὴν ἐπάγειται. Ἐν τῇ ἐξῆς ᾄσματι ἀπεικονίζονται ἑναργῶς μὲ ὕψος ἀπλοῦν καὶ ἀπερίτεχνον, τὰ φρικώδη ἀποτελέσματα βαιῶν ὅρκου :

«Σὲ μιὰ κλῆσιὰ ὀλόχρουν σὲ μολυβοσκεπασμένην

Ἐκεῖ μ' ἔβαλαν καὶ μνωξα ἄδικα τὸν καυμένο

Κι' ἀπὸ τὸν ὅρκο τὸν πολὺ, τὸν ἔδωκα τὸ ξένο

Ἐγύραν τὰ εἰκονίσματα καὶ δούσαν τὰ καντύλια

Καὶ ῥάγισε κι' ἡ ἐκκλῆσιὰ».

Διὰ τούτου καὶ τοῦ ἐξῆς ᾄσματος ἐπισείονται δεινὰ καὶ ἀσυνέπειαι ὅρκου καταπατηθέντος μεταδοθεῖσαι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀψυχα ἀντικείμενα, ἅτινα μάρτυρες τῆς φοβερᾶς σκηνῆς τοῦ ὅρκου παρίσταντο· διὰ τούτων ζητεῖται νὰ ἐξαρθῇ μὲν ὁ ἐκ τοῦ ὅρκου φόβος, νὰ ἐπιτευχθῇ δὲ ἡ κατὰ πάντα τρόπον ἀποφυγῇ, ἢ ἡ ἐμπέδωσις πρὸς τοῦτον :

«Τί 'χεις μπλιὰ καὶ ψήγεσαι καὶ κιτρινοφυλλιάξεις
Μπὰς καὶ σοῦ λείψτηκε νερό, γῆ μπὰς καὶ δὲ σὲ
[σκαψαν ;
Μῆτε νερὸ μοῦ λείψτηκεν ἐσκάψασί με κι' ὅλας
Ἀντροῦνο βλοῖσανε σ' τὴν κλώνους μ' ἀποκατῶ
Καὶ μνωξαν εἰς τὴν κλώνους μου ἦα μὴ ξεχωρί-
[στοῦνε
Καὶ δὲ ξεχωρίστηκε».

Ἐν τῇ ἐξῆς ᾄσματι κέρη ἀμφιβάλλουσα περὶ τῆς πίστεως ἑραστοῦ φιλήμα παρ' αὐτῆς ζητοῦντος προσκαλεῖ αὐτὸν ἐνὸρκως νὰ διαπιστώσῃ τὸ αἰσθημὰ του· ὁ δυστυχὴς ἑραστὴς ἀναγκάζεται χάριν τοῦ φιλήματος

νά επιμαρτύρηται διάφορα ἀντικείμενα ὅπως διολισθήσῃ τὴν πλεκτάνην εἰς ἣν ἐνέπεσεν· ἀλλὰ τὴν κόρην δὲν διέλαθεν ὁ πονηρὸς ἐραστής, ἐκμηδένισασαν τοὺς ὄρκους αὐτοῦ καὶ μυκτηριστικῶς ἀποπέμφασαν αὐτόν :

«Κόρης φίλιν ἐζήτηξα κ' εἶπε μου νὰ τῇ μνῶξω
Καὶ μνῶγω τὴν στὸν οὐρανὸ καὶ λέει μου «ψιλά'νε»
Καὶ μνῶγω τὴν στὴ θάλασσα καὶ λέει μου «βα-
[θεία νε»
Καὶ μνῶγω τὴν στὴν ἐκκλησιά, «πέτρες κ' ἀστέ-
[ρτης ἐνε»
Καὶ μνῶγω τὴν στὸ κόνισμα «τάβλα καὶ σγουρα-
[φία νε»
Καὶ μνῶγω τὴν στὴ νειότη μου, λέει μου «ψεύτης
[εἶσαι. »

Πολλὰ δημῶδη ἄσματα ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν ἀδυσώπητον Χάρωνα· κατὰ ταῦτα χαρακτηρίζεται ὡς δόλιος παλαιστής, ὅστις καταβάλλει τοὺς νέους ἐν τῇ πάλῃ ἀρπάζων αὐτοὺς ἐκ τῆς κόμης ἢ παρεμβάλλων πόδα, ὡς νῦν συνειθίζεται ἐν τῇ παρὰ τοῖς Κρησὶ πάλῃ. Ἐν τῇ δρῶμῃ ὑστερεῖ μὲν τῶν νέων προτρέχόντων ἀλλὰ καὶ τούτους φαίνεται καταφθάνων πανούργως. Ἐν πολλοῖς ποιήμασι καὶ μάλιστα βακχικοῖς ὁ ἀκόρεστος καὶ ἀπληστος, ἀμχ δὲ ὁ καὶ ἀτεγκτος χαρακτήρ καταδείκνυται ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἀρπάζοντος ἀδιακρίτως γέροντας καὶ νέους καὶ δὴ καὶ ραδινοὺς σὰν κυπαρίσσια· ἀλλαχοῦ παρίσταται φθινώδης καὶ κατάχλωρος ἔχων μητέρα χαρῶντισσαν, ἣτις φαίνεται οἰκτιρμῶν καὶ πολλάκις παρίσταται ἐπιπλήττουσα τὸν υἱὸν τῆς διὰ τὸν ἀνάλγητον καὶ σκληρὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἡ Κρητικὴ δεισδαιμονία ἔπλασε τὴν μητέρα τοῦ Χάρωνος εὐσπλαγχνον καὶ συμπαθῆ, διότι αὕτη νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὰς οἰμωγὰς καὶ τοὺς θρήνους τῶν νεκρῶν ἐπακούουσα ἐκάμπτετο καὶ συνεκινεῖτο. Ἀλλαχοῦ ὁ Χάρων παρίσταται ἐπιχαιρέκακος ἅτε εὐφραίνεμος ἐφ' αἷς ἐπάγει φθοραῖς καὶ ἄδει ἀγερώχως καὶ ἐναθρυνόμενος ἐπ' αὐταῖς ἢ κατοικία τοῦ Χάρωνος καλεῖται Νῆδης (Ἄιτης). Ὁ Ἄιτης εἰκονίζεται ἀραχιασμένος χώρος καὶ τόπος στενὸς καὶ ἀνάπλεως πηλοῦ καὶ βορβόρου, εἰς ὃν κατέρχεται τις διὰ βιθμίδων· ἀλλαχοῦ παρίσταται δίκην φρουρίου κλειόμενος ἔπως μὴ οἱ ἐν αὐτῇ ἐγκαθειργμένοι διαφύγῃσι καὶ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ζωὴν· ἢ ἐμφανίζεται ὡς μέγα σκοτεινὸν σπήλαιον εἰς ὃ οὐδέποτε εἰσέδυσαν ἥλια καὶ ἀκτίνες, οὐδὲ διέπνευσε τὸν εὐρωτικῶντα αὐτοῦ μυχὸν ἑαρινή αὔρα, κλαυθμὸς δὲ καὶ μεμψιμοιρίαι πανταχόθεν ἀκούονται, ἐπιθυμούντων τῶν νεκρῶν ν' ἀλλάξωσι διαμονήν, διότι ἐν Ἀδῇ «δὲν κράζει πετεινός, δὲν κηλαγεῖ ἀηδὼν, οὐδὲ φωτίζεται ποτε οὐδὲ καὶ ξημερώνει».

(Ἐπεται συνέχεια)

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ

MAXIME GORKI

Η ΑΚΤΙΝΑ ΜΟΥ ΕΞΟΥΣΕ

ΤΑΝ, ἀδελφέ μου, μιά μικρὴ χαριτωμένη κουκλίτσα. . . .

Ὅσakis αἱ λέξεις αὐταὶ μοῦ ἐπανερχονται εἰς τὴν μνήμην, ἀναπολῶ δύο ζεύγη ὀφθαλμῶν σχεδὸν ἐσθεσμένων ὑπὸ τῆς ἡλικίας, οἱ ὅποιοι γελοῦν μὲ ἑκφρασιν ἀγάπης καὶ εἰλικρινοὺς οἴκτου, ἀκούω δύο τρεμούσας γεροντικὰς φωνὰς αἱ ὅποιαι μὲ βεβαι-
οῦν δι' Ἐκείνην ἡτο «μιά μικρὴ χαριτωμένη κουκλίτσα». . . .

Ἡ ἀνάμνησις αὕτη, καθιστᾷ τὴν ψυχὴν μου εὐτυχὴ καὶ ἐλαφρὰν. Εἶναι μία ἐκ τῶν ὥραιότερων καὶ πλέον τερπνῶν αἱ ὅποιαι μοῦ ἀπέμειναν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἔτη τῆς περιπλανήσεώς μου ἀνὰ τὰς σκολιάς ὁδοὺς τῆς πατρίδος μου.

Ἡρχόμην ἐκ τῶν στεππῶν, τῶν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Δόν, καὶ μετέβαινον εἰς τὸ Βορονιέζε, ὅτε συνήντησα δύο γέροντας ταξιδιωτάς. Ἦσαν σύζυγοι καὶ θὰ ἔφερον ἐπὶ τῆς ράχεώς των καὶ οἱ δύο ὁμοῦ ἄνω τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν.

Ἐβάδιζον μὲ βραδύ καὶ ἀχαρὶ βῆμα. Ἐσυρον νωχελῶς τὰ ἐκ λινοῦ ὑφάσματος ὑποδήματά των ἐπὶ τοῦ θερμοῦ κονιορτοῦ τῆς ὁδοῦ, καὶ εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἐνδύματά των εἶχον ἐξωγραφισμένον κατὶ ποῦ ἐνεποίει ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἤρχοντο ἀπὸ πολὺ μακρὰν.

Ἐρχόμεθα ἀπὸ τὸ Κυβερνεῖον τοῦ Τσβόλσκ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, μοῦ εἶπεν ὁ γέρων, ἐπικυρώνων τὴν ὑπόθεσίν μου.

Καὶ ἡ γραῖα μὲ παρετήρησε διὰ τῶν ἀγαθῶν ὀφθαμῶν τῆς τῶν οὐκίων τὸ χρῶμα ἄλλοτε θὰ ἦτο κυανοῦν. Ἐμεῖδισε φιλικῶς καὶ ἐπρέσθεσεν ἀνασπενάζουσα:

— Εἴμασθε ἀπὸ τὸ μικρὸ χωριὸ τῆς Λισάγκας ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Νικόλσκ.

— Ὅτε πρέπει νὰ εἰσθε πολὺ κουρασμένοι ἀπὸ τὸ δρόμο.

— Κουρασμένοι; ὄχι καὶ τόσο Βαστοῦμε λιγάκι, μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, σιγὰ σιγὰ συρνώμεθα.

— Ἐχετε κάμει κανένα τάμα, ἢ μήπως ἡ θρησκευτικὴ εὐλάβεια σὰς ὄρῃκε τώρα στὴ γεροντικὴ σας ἡλικία;

— Ἐχομε κάμει τάμα, ἀδελφέ μου, μιά ὑπόσχεσι στοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ, στὸ Ἅγιο Κίεβο, νὰ πᾶμε νὰ προσκυνήσωμε στὸ Βολοδέτζ.

— Ναι, ἐξηκολούθησεν ὁ γέρων . . . Ἐμπρὸς γρη῏, ἄς ξεκουρασθοῦμε λίγο! προσέθεσε στραφεῖς πρὸς τὴν σύντροφόν του.

— Ἄν θέλῃς! ἀπήντησεν αὕτη.

Καὶ ἐκαθήσαν, καὶ οἱ τρεῖς, ὑπὸ τὴν σκιάν μιᾶς γηραιᾶς ἱτέας, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ. Ἐκάμνε ζεστή ὁ οὐρανὸς ἦτο ἀνέφελος καὶ ἡ μακρὰ ὁδὸς ἐχά-